

Field : Cultural Studies

Type : Review Article

Received: 29.03.2019 - *Accepted*: 27.06.2019

Kore Savaşı'na Belgesel Film Yoluyla Bakış: “Mümtaz Birlik” Belgeseli Örneği

Abdulhamit AVŞAR*

* TRT Nur-Sultan Temsilcisi

E-mail: abdulhamit.avsar@gmail.com

Öz

Kore Savaşı, Türkiye'nin sosyal hayatında derin izler bırakan bir olgudur. Genel tarih yazımında fazla yer verilmemesine karşın, savaşa katılanların sözlü anlatıları yoluyla toplumsal hafızada önemli bir yer edinmiştir. Konuyla ilgili yapılan belgesel çalışmalar sınırlı sayıda. Bu çalışmalar da genellikle, savaşın yıldönümleri dolayısıyla ve geleneksel belgesel anlatım formatıyla hazırlanmışlardır. Tanıklıklar yoluyla savaşı ve cephe gerisini anlatan belgeseller ise yok denecek kadar azdır. Oysa sözlü tarih yöntemiyle hazırlanan belgeseller, genel tarih yazımına katkıda bulunma ve tarihi yaşayan bir nesne haline getirme niteliğine sahiptirler. “Mümtaz Birlik: Kore Savaşı'nın Son Tanıkları” belgeseli, bu anlamda önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Bugüne kadar bilinmeyen çeşitli olayları tanıklıklar yoluyla ortaya çıkararak, Türk askerinin savaştaki rolüne ve Türkiye'de Kore kamuoyunun nasıl oluştuğuna ışık tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sözlü Tarih Belgeseli; Mümtaz Birlik; Kore Savaşı'nın Türk Tanıkları; Kore Gazileri; Kunuri Savaşı

Overviewing the Korean War Through a Documentary Film: The Example of ‘The Distinguished Army’ Documentary

Abstract

Korean War has become a historical phenomenon with deep traces on the social life in Turkey. Although general history writing in this country does not attribute about this topic, oral narratives of veterans have had solid effects on the social memory. Yet there have been very few documentary films concerning this evidence. Most of these films were just prepared for anniversary purposes, bearing traditional documentary style interviews. Documentaries describing the war and the hinterland through witnesses are almost none.” However, documentaries prepared by the method of oral history have the quality of contributing to the general historiography and making it a living object. “The Distinguished Army: The Last Witnesses of the Korean War” will be filling an important gap in this sense. Through various events and testimonials, this documentary will reveal hitherto unknown role of Turkish soldiers in the war and it also shed light on how public opinion of the Korean war was shaped then.

Key Words: Oral History Documentary; The Distinguished Army; Turkish Witnesses of the Korean War; Turkish Korean War Veterans; The Battle of Kunuri

Giriş

Kore Savaşı, Türkiye’den çok uzak bir coğrafyada gerçekleşmiş olmasına karşın geniş bir toplumsal etkiye sahiptir. Ülkenin dört bir yanında “Koreli” sıfatıyla anılan savaş gazilerinin anılarını dinlemek, anlatımlarından izler bulmak mümkündür (Mehmetefendioğlu, 2011: 190). Ancak, toplumsal belleklerdeki yaygınlığına karşın uzun yıllar tarih yazımında ve kamuoyunda ilgisizlikle karşı karşıya kaldı, unutulmuş bir savaş oldu.

2002 yılında Güney Kore’de düzenlenen Dünya Futbol Şampiyonası sırasında Kore halkının Türkiye Milli Takımı’na gösterdiği yakınlık ve sevgi, savaşın Türkiye’de hatırlanmasına kapı araladı. Ardından, savaşın başlamasının 60. yılı olan 2010 yılında, Güney Kore Cumhuriyeti’nin de girişimleriyle, daha geniş şekilde gündeme geldiği görüldü. Ancak, hazırlanan programlar çoğunlukla, savaşın genel tarihinin anlatımı ya da Türk askerinin Koreli çocuklara desteği gibi dar bir çerçevede kaldı.

Bu bağlamda, TRT tarafından gerçekleştirilen “Mümtaz Birlik: Kore Savaşı’nın Son Tanıkları” belgeseli, bilimsel çalışmalar için de kaynak olabilecek nadir görsel yapımlardan biri durumundadır. Hazırlanması yaklaşık üç yıl süren belgesel, 21 il, 100’e yakın ilçe, belde ve köyde 173 tanık ile yüz yüze görüşmeler yoluyla gerçekleştirilmiştir. 30’ar dakikalık 13 bölümden oluşan belgesel, Türkiye’nin Kore’ye asker gönderme kararı vermesinden ateşkes imzalanmasına kadar olan dönemde cephe hattında ve gerisinde yaşananları birincil tanıkların gözüyle anlatmaktadır (haberler.com, 2012; Mümtaz Birlik resmi facebook sayfası).

Belgeselin ilk dört bölümünün metinlerinin çözümlerine dayanılarak hazırlanan bu çalışmada savaşa katılan askerlerin anlatılarından yola çıkılarak, Kore Savaşı’nın toplumsal algısı ve savaşın genel tarih anlatımının dışında kalan olayları ele alınacak, Türk insanının Kore Savaşı olgusuna yaklaşımı ve bu savaştaki başarısının nedenleri, Güney Kore’de Türkiye kamuoyu oluşumuna etkisi irdelenecektir. Bunun yanı sıra yeri geldikçe, anlatımlar Walter J. Ong’un “sözlü kültür” çözümlemesi çerçevesinde (Ong, 2010) yorumlayıp değerlendirecektir.

Tarihçe

Devasa Asya kıtasının en doğusunda yer alan Kore Yarımadası, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ikiye bölündü. O sırada Japonya’nın işgali altında bulunan yarımada

kuzeyi savaşın sonlarına doğru Sovyetler Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) tarafından işgal edildi, güneyi ABD denetiminde kaldı.

Savaşın sona ermesinden dört yıl sonra, 1949'da SSCB ve ABD askerlerinin Kore yarımadasından çekilmeleri kararlaştırılmıştı. Ancak gösterilen çabalara karşın parçalanmışlık ortadan kaldırılamayınca (Chang-Il, 2010: 30-31), 38. paralelin güneyinde başkenti Seul olan "Güney Kore Cumhuriyeti", kuzeyinde ise Pyongyang merkezli "Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti" ilân edildi. Daha o tarihlerde %80'i okur-yazar olan ve 9 üniversitesi bulunan bu ulusun parçalanışının görünüşteki temel nedeni ideolojik farklılıktı (Artuç, 1990: 19; Yazıcı, 1963: 47).

25 Haziran 1950, Kore tarihinde olduğu kadar dünya tarihi için de önemli bir gün oldu (Weathersby, 1993: 5). Kuzey Kore güçleri ani bir saldırıyla, sınır kabul edilen 38. paraleli geçerek güneyi işgale başladı. Saldırının gerçekleştiği gün (BMGK) olağanüstü toplandı (UNSC, 1950a). O tarihte BMGK'da Çin'i, bir yıl önce devrilen ve Tayvan adasına sığınan Milliyetçi Çin temsil ediyordu. Toplantıyı protesto eden Sovyet delegesi ise katılmamıştı (International Bolshevic Tendency, 1995: 4). Toplantıdan çıkan işgalin sona erdirilmesi kararını Kuzey Kore reddetti. İki gün sonra da 27 Haziran 1950'de, tüm BMGK, tüm üye devletleri Güney Kore'ye yardıma çağıran bir karar aldı (UNSC, 1950b). Daimî üye SSCB'nin delegesi yine toplantıda yoktu.

BMGK'nın kararından sonra bu küçük ada, büyük devletlerin bilek güreşi yaptıkları bir arenaya çevrildi. SSCB ve Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) Kuzey Kore'yi desteklerken, ABD öncülüğündeki Batı Bloğu ise Güney Kore'nin arkasında yer aldığını duyurdu. Böylece Kore, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan Soğuk Savaşın ilk sıcak cephesi haline geldi. Öyle ki yeniden bir dünya savaşı çıkması ihtimali belirmişti (Armaoğlu, 1986: 455).

Kore Savaşı, Türkiye için de önemli bir dönüm noktası oldu. İktidar koltuğunu henüz yeni devralmış olan Demokrat Parti hükümeti, Batı'nın oluşturduğu askeri cepheye katılmanın Sovyet tehlikesine karşı (Akkaya, 2012: 4) bir güvence olacağını ve NATO'ya kabul edilmeyi kolaylaştıracağını düşünüyordu (Gönlübol vd., 1982: 237). Bu nedenle 25 Temmuz 1950'de Kore'ye asker gönderme kararı aldı. Türkiye, Birleşmiş Milletler emrine bir kara kuvveti göndereceğini duyuran ilk ülke olmuştu (Yazıcı, 1963: 33-34). Böylece Milli Mücadele'den sonra ilk kez bir sıcak çatışmanın içinde yer alacaktı.

Kore Savaşı, 27 Temmuz 1953'te imzalanan ateşkesle sona erdi. Bu nedenle bugün "Kore Gazisi" olarak bilinenler geneli itibarıyla ilk üç tugaya mensup askerlerdir. Ateşkesten

sonra 1971 yılına kadar birlik gönderilmesine devam edilmişse de, bu birlikler barış gücü olarak görev yaptılar (Denizli, 1994: 184). Gazilik unvanları yoktur.

Kore’de sıcak çatışmalara katılan Türk birlikleri, büyük başarılar kazandı. Sayıca az olmalarına karşın, savaşın genel gidişine etki edici sonuçlar elde ettiler (Armaoğlu, 1986: 455). Bunun sonucu olarak da iki kez üstün birlik madalyasına lââyık görülecektir.

Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı, Kore Savaşı hakkında hazırlanan “Mümtaz Birlik: Kore Savaşı’nın Son Tanıkları” belgeseli yoluyla savaşı, bizzat katılanların tanıklıkları yoluyla anlatmaktır. Bu amaçla, adı geçen belgeselin ilk dört bölümü betimsel analiz yöntemiyle irdelenmiştir (Üzümcü, 2016: 330).

Belgeselde yer alan ifadeler analiz edilirken, filmde yer verilen tüm veriler üzerinde durmaktan ziyade verilerin çözümlenebilmesi için belirli ara başlıklar altında toplanarak azaltılması yoluna gidilmiştir. Ardından benzer anlatılar birbirlerini desteklemek üzere seçilmiş ve gerektiğinde ifadeler tırnak içinde birebir alıntılanarak metne eklenmiştir. Daha sonra da bu ifadeler betimsel analiz yoluyla tahlil edilerek belli sonuçlara ulaşılmasına çalışılmıştır.

Bunun için öncelikle Kore Savaşı’na gidecek askerlerin nasıl seçildiğinin anlaşılması konusu üzerine durulmuştur. Bununla, askerlerin seçilme yöntemleri ile savaştaki başarıları arasındaki neden-sonuç ilişkisine ışık tutabilmek amaçlanmıştır.

İkinci olarak da, Kore Savaşı’nın en önemli dönüm noktalarından Kunuri Savaşları belgeselde tanıklıklarına yer verilen askerlerin anlatımları ile ele alınmıştır. Bu yolla da yerel tarihin genel tarih içindeki yeri vurgulanmaya ve katkısı göz önüne serilmeye çalışılmıştır.

Son olarak da, “Kunuri’de Yaşananlar” ara başlığı ile adı geçen savaşlarda Türk askerinin gösterdiği direniş ve verdiği mücadelenin savaşın genel gidişatını nasıl etkilediğine odaklanılmıştır.

Böylece Kore’ye seçilme, Kunuri Savaşları ve bu savaşlarda yaşananlara yoğunlaşmış ve askerlerin sözlü tarih anlatılarından yola çıkarak, savaşı, Türk askerinin nasıl algıladığı ve savaştaki tutum ve davranışı ile savaşa bakış açısının Kore Savaşı’nın kaderini

nasıl etkilediği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra, eldeki çalışma, belgesel filmin tarih yazıcılığına katkılarını da ortaya koyabilmeyi amaçlamaktadır.

Çalışma, asıl olarak, belgeselde yer alan askerlerin anlatımlarının betimsel analiz yoluyla irdelenmesine dayanmakla birlikte, konunun daha iyi anlaşılabilmesi için diğer yazılı kaynaklar ve savaşta yer alan ancak hayatta olmayan komutanların anı kitaplarından da yararlanılmıştır.

Çalışmanın Kapsamı

Sözlü anlatılar yoluyla elde edilen metinler, son dönemlerde, yakın tarihin aydınlatılmasında yararlanılan kaynaklardan önemli biri haline gelmiştir (Oğuz, 2012: 123). Çünkü sözlü tarih yöntemi, farklı tanıklıklar yoluyla belli bir döneme ilişkin tarihî bilgi üretilmesine imkân sağlar. Böylece tarih, genel ve kuşbakışı cereyan eden insansız bir soyutlama alanı olmaktan çıkar, soluk alır hale gelir. Sözlü tarihçilikte insan merkezli bir bakış açısı vardır. Bu yönüyle hayatı tarihin içine sokar (Thompson, 1999: 18). Tanıklıkları hammadde olarak kullanarak olayların resmi kayıtlara girmeyen boyutlarını da tarihe katar.

Kore Savaşı ile ilgili olarak Türkiye’de akademik düzeyde çeşitli çalışmalar yapılmış, aynı şekilde Kore’yi konu alan kurmaca filmler, belgeseller hazırlanmıştır. Özellikle sözlü anlatımlardan yararlanılarak hazırlanan yazılı tarih çalışmalarında son zamanlarda belli bir artış gözlenmektedir (Mehmetefendioğlu, 2011; Oğuz, 2012). Ancak, bu çalışmalar genellikle makale düzeyindedir. Kitap halindeki basılı eserler ise daha çok savaşın genel tarihiyle ilgilidir ve çoğunluğu itibariyle de Genelkurmay Başkanlığı tarafından yayınlanmıştır. Savaşı cephede bulunanların anlatımıyla ele alan eserlerin sayısı ise oldukça azdır ve savaşa katılanların bireysel anılarıyla sınırlıdır.

Aynı şekilde, konuyla ilgili geniş kapsamlı sözlü tarih belgeseli çalışması da yapılmamış, savaşa katılanlarla gerçekleştirilen görüşmeler genel anlatımları destekleyici bir yan malzeme olarak kalmıştır. Savaşın tanıkları odak alınarak hazırlanan nadir belgesellerden biri “Şimal Yıldızı”dır (Fakir ve Öztarcan, 2011). Ne var ki bu çalışma da, klasik bir anlatım diline sahiptir. Akış dış ses tarafından okunan bir metinle sağlanmakta, tanıkların anlatımına ise bu metni desteklediği ölçüde yer verilmektedir. Diğer yandan savaşı da, genel tarih içindeki yeriyle anlatmaktadır. Oysa belgesel sinema, yakın tarihin toplumsal bellekte önemli

yeri olan bir olayı sözlü tarih yöntemiyle ele alırken insanı ve duygularını da “görmemizi” sağlayıcı bir niteliğe sahip olmalıdır (Rıza, 2007: 75)

Mümtaz Birlik: Kore Savaşı'nın Son Tanıkları Belgeseli (Avşar ve Baranoğlu, 2012) ise bu anlamda, alanında bir ilk olma özelliği taşımaktadır. Çekimlerine 2004 yılında başlanan ancak yapımcısının yurtdışı göreve atanması nedeniyle 2010'da yeniden başlanarak iki yılda tamamlanan belgesel geniş ölçekli bir sözlü tarih çalışması niteliği taşımaktadır.

Belgesel, toplumsal bellekteki yaygınlığını ortaya koyabilmek için ülke sathını temsil eden bir coğrafi alanda ve genelin kanaatini yansıtabilecek sayıda tanıkla görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler öncesinde temel bir soru listesi hazırlanmış ve belirlenen temel sorular tüm görüşmecilere yöneltilmiştir. Bununla aynı konudaki tanıklıkları ortaya çıkarmanın yanı sıra anlatımların sınanmasını da sağlamak amaçlanmıştır.

Çekimlerde, temel sorularla birlikte röportaj yapılan kişinin durumuna, konumuna ve görüşmenin akışına göre farklı sorular da üretilmiş ve cevapları aranmıştır. Aynı şekilde, bir görüşme sırasında öğrenilen yeni ve farklı bir olay, daha sonra aynı yerde bulunmuş, olaya tanık olması gereken başka görüşmecilere de yöneltilerek doğruluğu sınanmaya, anlatılan olayın farklı boyutları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmayla birlikte, ülkenin çok farklı yerlerinde yaşayan, birbirleriyle görüşmeleri mümkün olmayan insanların tanıklıklarıyla, Kore Savaşı hakkında bugüne kadar anlatılmamış ya da genel tarih anlatımında yer verilmemiş olan birçok olay gün yüzüne çıkarılmış, bilinen olayların da farklı boyutları ortaya konulmuştur. Yaklaşık 200 saat tutan görüşme kayıtları ise deşifre edilerek yaklaşık 10 saatlik kısmı belgeselde kullanılmıştır. Bu bağlamda sözlü tarih belgeselciliği açısından önemli bir niteliğe sahiptir.

Mümtaz Birlik belgeselinin temel özelliği klasik program metni formatından uzak olmasıdır. Metin yerine, daha çok tanıkların anlatımlarına yer verilmiş; yanı sıra tanıklardan “belge” olarak da yararlanılmıştır. Aynı şekilde, savaş sırasında kaydedilen sesler de görsel belgelerle desteklenmek suretiyle metin olarak kullanılmaktadır.

Belgesel, farklı bir anlatım diline de sahiptir. Metinler olabildiğince kısa tutulurken, olayların anlatımında paralel kurgu tekniği kullanılmaktadır. Diğer taraftan savaşın genel gidişatı ara yazılar yoluyla seyirciye aktarılırken, Türk birliğiyle ilgili gelişmeler ise tanıkların anlatımı ve “sözlü tarih” yöntemiyle sunulmaktadır. Yine, çoğu kez, aynı olayı yaşayan tanıkların anlatımı, bir metin üslubuyla, birbirini tamamlar biçimde verilmektedir. Böylece

izleyicide olayın birden çok tanığı olduğu algısı pekiştirilirken aynı zamanda anlatım tekrarına düşülmesinin de önüne geçilmektedir.

Eldeki çalışma hazırlanırken ise, ham deşifre metni bütünüyle gözden geçirilmesine karşın, konuyu sınırlandırabilmek ve belli bir çerçeve içinde ele alabilmek için, yalnızca hazırlanan belgesel odaklanılmıştır. Yine belgesel, savaşın başlangıcından sona erişine kadar dört yıllık bir süreyi ele aldığı ve cephe gerisinde cereyan eden birçok farklı olayı anlattığından, aynı gerekçeyle, ilk dört bölüm irdelenmiştir. Türk kamuoyunda Kore Savaşı'nın simgesi haline gelmiş olan (Öke, 1990: s. 100-101) Kunuri savaşlarına kadar olaylar konu edilmiş, sona erişinden sonrakiler göz ardı edilmiştir.

Türkiye'den gönderilecek birliğin oluşturulması, Kore'ye gidiş ve Kunuri savaşlarının sona erişine kadar geçen olayları konu alan bu bölümlerde 73 tanığın anlatımlarına yer verildiği görülmektedir. Bunların 8'i subay, 5'i astsubay ve 60'ı -çoğu piyade sınıfına mensup olmak üzere- er ve erbaştır. Belgeselde yer alan kişilerin isim bantlarında doğum yerlerinin de yazıldığı dikkat çekmektedir. Buna göre ilk dört bölümde anlatılarına yer verilen gazilerin doğum yerlerine göre dağılımı şöyledir: Afyon 1, Amasya 2, Ankara 3, Artvin 1, Aydın 4, Balıkesir 4, Bolu 3, Bursa 2, Çankırı 8, Doğu Türkistan 1, Düzce 2, Edirne 1, Elazığ 1, Erzurum 1, Giresun 1, Hatay 1, Isparta 1, İstanbul 1, İzmir 4, Karaman 2, Kars 1, Kırıkkale 3, Kütahya 1, Ordu 1, Romanya 1, Sakarya 6, Samsun 6, Sinop 1, Tekirdağ 1, Tokat 1, Trabzon 2, Van 4, Zonguldak 1.

Listede doğum yerleri Doğu Türkistan ve Romanya olarak yer belirtilenler o bölgelerde dünyaya gelip daha sonra Türkiye vatandaşlığına geçmiş kişilerdir.

Kore Birliği'ne Seçilme

Kore'ye gönderilen ilk tugayın temelini 241. Piyade Alayı ile 2. Zırhlı Tugayına bağlı topçu taburu oluşturmuştur (Denizli, 1990: 62). O tarihte Ankara'nın Ayaş ilçesinde konuşlanmış olan 241. Piyade Alayı, 4 Ağustos 1950'de Ankara Sarıksılla'ya nakledilmiş, bu çekirdek birlik hızla ikmal edilerek gönderilecek tugay oluşturulmaya başlanmıştır (Yazıcı, 1963: 59; Dora, 1963: 7). Ancak, gerek 241. Piyade Alayı ve 2. Zırhlı Tugayına bağlı topçu taburuna mensup gerekse başka yerlerden takviye olarak seçilmiş askerler öncelikle gönüllüler arasından seçilmişlerdir (Yaman, 2005: 239).

Gönüllü asker temininde zorluk çekilmediği, aksine birçok kişinin katılabilmek için ısrarcı olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Samsunlu Topçu Er Mehmet Pek, birliğindeki tüm arkadaşlarının “Biz de gideceğiz! Biz de gideceğiz!” diyerek haykırıştığını ve seçilemeyenlerin gözyaşı döktüklerini anlatmaktadır (Avşar ve Baranoğlu, 2012; Bölüm I (11:03) dk). Sakaryalı Piyade Er Mehmet Kayar da adını, terhisine 15 gün kalmış olmasına rağmen, ısrarcı olarak, aynı durumdaki köylüsüyle birlikte gönüllü listesine yazdırmıştır (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm I, (11:07) dk).

Bu konudaki ilginç öykülerden biri de İzmirli Piyade Er Ali Dağbağlı'ya aittir. Kore'de keşif takımına seçilerek birçok hayati tehlike atlatacak olan Dağbağlı, gönüllü olmasına rağmen Kore'ye gidecek birliğe seçilememiştir. Bunun nedenini “Asker olduğum zaman daha kuru bir şeydim, onlar maşallah iyiydi. Onları seçtiler tabii, beni almadılar (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm I, (11:57) dk) şeklinde açıklamaktadır. Her reddedilişinden sonra yeniden ismini gönüllüler listesine ekletmiş, ancak her defasında bölük komutanı “Yüzbaşı Nail Noyan” tarafından ismi silinmiştir. Ancak, ısrarından bir türlü vazgeçmemiş ve sonunda adını listeye ekletmiştir.

Askerlerin gönüllü olarak Kore Birliği'ne yazılmak için çabaladıkları sırada savaş tüm şiddetiyle sürmektedir. Bu kararı verirken oraya gitmenin ölümle karşı karşıya kalmak olduğunun da farkındadırlar. Sakarya doğumlu Piyade Er İshak Öz bu gerçeği, “Kore, öğrendik ölüm yoluymuş ama ben gönüllü gittim” sözleriyle dile getirmektedir (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm I, (12:34) dk).

Belgeselin ilk bölümünde, yalnızca gönüllü giden erlerin değil, Yüzbaşı Hidayet İpek, Yüzbaşı İsmail Tansu, Teğmen Uluer Kemal Engin, Astsubay Zekai Çevik, Astsubay Demir Ali Arkan gibi rütbelilerin öykülerine de yer verilmektedir. Bu durum, Türk insanının savaş karşısındaki tutumunu göstermesi bakımından ilginçtir.

Belgeselin 1. bölümünde Türk insanının askerliğe bakışını anlamamıza katkıda bulunabilecek önemli anlatılardan biri de Piyade Çavuş Nizamettin Taşkın'a aittir. Babası vefat etmiş olan Taşkın, gönüllü olarak Kore Birliği'ne seçilmiştir. Cepheye gitmeden önce, diğer arkadaşları gibi, ona da ailesiyle vedalaşmak üzere izin verilmiştir. Ancak köye gelmekte olduğunu görenler annesine, oğlunun askerden kaçtığını söylemişlerdir. Bu nedenle annesi onu çok soğuk karşılamıştır. Taşkın'ın ifadesiyle, ““Tüühh!.. Oğlun kaçmış dedirttirdin bana!”. ‘İntihar edeceğim. Şimdi git, teslim ol!.. Kalkacaksın, doğru birliğine gideceksin! Öleceksin, bana öldü diye künyeni göndereceksin, künyeni! Seni ben doğurdum, ben seni

böyle doğurmadım!” sözleriyle onu azarlamış ve evden kovmuştur. Annesinin öfkesi ancak gerçek anlaşılınca yatışmış ve daha sonra onu dualarla uğurlamıştır.

Seçilen askerler Ankara Sarıkışla ve Etimesgut'ta bir ay kadar özel eğitime tabi tutulmuşlardır (Dora, 1963: 16-21). 19 Eylül 1950 günü Ankara Garından üç ayrı trenle, binlerce insan tarafından İskenderun'a uğurlandılar. Oradan da üç ayrı gemiyle, yaklaşık bir ay sürecek Kore yolculuğu için yola koyuldular. İkinci ve Üçüncü Tugaylar ise İskenderun yerine İzmir'in Alsancak Limanından yola çıkacaklardır.

Türk askerinin Kore'ye niçin gittiğine ilişkin rütbeli askerlerle erlerin farklı değerlendirmelerde buldukları görülmektedir. Subay ve astsubaylar, tarihsel duruma uygun olarak, Türkiye'nin güvenlik kaygıları, NATO'ya girmek istemesi gibi siyasal ve uluslararası konjonktüre bağlı gerekçeler gösterirken (Armaoğlu, 1986: 455; Sayılan, 1989: 1-2), erler ise gidiş nedenlerini daha soyut ve duygusal bir bakış açısıyla açıklamaktadırlar.

İlk görüş, belgeselde dört ayrı rütbeli askerinin anlatımıyla verilmektedir. Savaşa teğmen rütbesiyle katılan Bahtiyar Yalta'ya göre bunun iki nedeni vardır. İlki “yalnız bir Türkiye, dışlanmış bir Türkiye”, diğeri ise “tehdit altında bir Türkiye”dir (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm I, (19:42) dk). Belgeselin kurgu mantığı çerçevesinde, tehdidin ne olduğuna ise Topçu Astsubay Zekai Çevik'in anlatımıyla açıklık getirilmektedir. Buna göre Sovyetler, “canı sıkıldığı zaman Boğazları vereceksin, Ardahan'ı, Kars'ı vereceksin” demektedir (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm I, (20:03) dk). Tabip Üsteğmen İlhan Kavunoğlu da, Türkiye, “çok müşkül vaziyet”e düşmüştür. Bunun için “1925 doğumlular üç yıl askerlik yapmak zorunda kalmışlar ve ülkenin doğu sınırında seferi vaziyette beklemişlerdir” diyerek “müşkül vaziyet”e açıklık getirici bilgiler vermektedir (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm I, (20:23) dk). Türkiye NATO'ya katılmak istemiş ancak reddedilmiştir. Bu sırada ortaya çıkan Kore'ye asker gönderme konusu, bunun için önemli bir fırsat olmuştur. Aynı görüş yüzbaşı rütbesiyle savaşa katılan İsmail Lütfü Tansu tarafından da desteklenmektedir (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm I, (20:51) dk). Burada Piyade Teğmen Bahtiyar Yalta, ilginç bir bakış açısı daha getirmekte ve Kore Savaşı'na katılmayı Türkiye'yi Kore'den savunma şeklinde tanımlamaktadır: “Ve bizim en çok üzerinde önemli durduğumuz nokta, Kore'den Türkiye'yi savunma takdirimiz, düşüncemiz vardı. Biz Türkiye'yi Kore'den savunabilirdik. Nasıl savunuruz, eğer çok iyi dövüşürsek Türkiye'yi savunmuş oluruz. Göze alamazlar Türkiye'yle taarruzu”. (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm I, (21:03) dk).

Görüldüğü gibi, belgeselde görüşlerine yer verilen subay ve astsubaylar Kore'ye asker gönderme konusunu genel tarih anlatımına paralel şekilde açıklamaktadır. Bunun böyle olması da doğaldır.

Sözlü tarih açısından asıl önemli olan ise Türkiye'nin niçin savaşa katıldığı sorusuna erlerin verdiği karşılıklardır. Onlara göre, bunun asıl nedeni "Korelilerin namus ve şerefini, bayrağını, toprağını zulümden, eziyetten kurtarmak", "hürriyetleri"ne kavuşturmak"tır (Selahattin Erzincan, Ulaştırma Er, Samsun; Mustafa Turhan Gökdağ, Piyade Er, Kars'ın anlatımları, Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm I, (21:31-21:39) dk). Görüldüğü gibi er rütbesindeki askerler, olaya duygusal ve Türk ulusunun duyarlı olduğu bir bakış açısıyla yaklaşmaktadır. Bu durum, Kore'ye giden askerlerin savaşı kendi zihinlerinde nasıl meşrulaştırdığını anlayabilmek doğrultusunda önemli bir ipucu sağlamaktadır.

Belgeselin 2. bölümünde de yine genel tarih anlatımlarında yer almayan bir konuya, 22 gün süren (Yazıcı, 1963: 98) gemi yolculuğuna yer verilmektedir. Bu bağlamda ilk dikkat çeken konulardan biri, gemiler Kızıldeniz'de kutsal beldeler önünden geçerken sergilenen davranıştır.

Belgeselde, her birliğin benzer şekilde hareket ettiğini gösterebilmek üzere, bu konuyla ilgili savaşa katılan ilk üç tugaya mensup askerlerin anlatımlarına, birbirlerini tamamlar şekilde yer verilmiştir.

Buna göre, kutsal beldelere yaklaşırken kafileden sorumlu komutan, Mekke ve Medine önlerinden geçileceğini ifade ederek, abdest alınmasını istemiştir (Balıkesirli Ahmet Ali Bulut (1. Tugay Piyade Er) anlatımları, (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm II, (04:19) dk). Ancak bu zorunlu tutulmamış, isteğe bırakılmıştır (Aydınlı Kadir Özcan (2. Tugay Piyade Er) anlatımı, (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm II, (04:19) dk). Askerlerin hemen hepsi abdest almış ve Medine ile Mekke'nin hizasına gelindiğinde gemi güvertesinde toplu olarak namaz kılınmıştır (Bando Astsubay Halil Kalkan (3. Tugay) anlatımı, (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm II, (04:56) dk). Bu anlatımlar, Alay Komutanı sıfatıyla Birinci Tugay bünyesinde görev alan Celal Dora'nın anılarıyla da uyusmaktadır. Dora konuyla ilgili olarak, "Kızıldeniz'deki seyrimiz esnasında solumuzda bıraktığımız Medine ve Mekke hizalarından geçerken Peygamberimizin mübarek ruhuna yanımdaki KUR'ANI KERİM'den bir yasini şerif okuyarak muvaffakiyetimiz için şefaath dileğinde bulunmuştum" demektedir (Yazıcı,

1963: 32)¹. Konuyla ilgili doğrudan bir kayda yer vermeyen General Tahsin Yazıcı ise olayı, “sırası geldikçe bazı istikametlerde ihtiram duruşuna geçilerek Peygamberimize, Kahraman şehit ecdadımıza Fatihalar okunuyordu” şeklinde dolaylı ifadelerle anlatmaktadır (Yazıcı, 1963: 92). Kendileriyle görüşme yapılan subayların anlatımları içinde ise bu konu yer almamaktadır.

Belgeselin 2. bölümünde anlatılan ve genel tarih yazımında üzerinde durulmayan olaylardan biri de Hint Okyanusu’nda yapılan yolculukla ilgili ayrıntılar ve bu bağlamda gemide yapılan atış eğitimleridir. Gemi yolculuğu hakkında askerlerin anlatımları, gemideki günlük hayat ve askerlerin durumu ile ilgili bilinmeyen birçok konuyu gün ışığına çıkarmakta, dönemin sosyal tarihini araştırıcaklar için önemli bilgiler vermektedir (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm II, (07.00-13:12) dk). Yine, bir ay süren gemi yolculuğunun Türk askerinin Kore başarısı için nasıl değerlendirildiği konusu da genel tarihe katkısı anlamında önemlidir. Uzun yolculuk sırasında askerlerin eğitim eksiklikleri giderilmeye çalışılmıştır (Piyade Teğmen Ahmet Atasu’nun anlatımı, Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm II, (15:41) dk). Aynı zamanda farklı birlikler arasında koordinasyonun güçlendirilmesi eğitimleri de yapılmıştır (Topçu Üsteğmen Mehmet Rıza Bekin’in anlatımı, Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm II, (14:53) dk). Gemide yapılan bu eğitimler Birinci Tugayın cephede gösterdiği başarının en önemli nedenlerinden biri olacaktır: “Tabii kutu iniyor çıkıyor. Ee, gemide iniyor çıkıyor. Şimdi kutu iniyor biz iniyoruz, onu vurma melekesini edinmeye başladık. Düşünün ki sabit kara üzerindeki hedefleri nasıl vurduğumuzu düşünün. Nasıl keskin nişancı olduğumuzu hiç hesapta olmayan bir nişancılıkla nasıl kazandığımızı gördük” (Piyade Teğmen Bahtiyar Yalta’nın anlatımı, Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm II, (15:09-15:36) dk).

Gemi yolculuğu sırasında, ilginç bir olay daha yaşanmıştır. Japonya açıklarına gelindiğinde gemi yavaşlamış ve Ertuğrul Fırkateyni’nin battığı yerde denize çelenk bırakılmıştır (Samsunlu Mehmet Pek (Topçu Er) anlatımı, Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm II, (17:27) dk). Bu davranışın Türk askerinin bölgeye daha önce de geldiği, dolayısıyla kendi gelişlerinin yeni bir şey olmadığı şeklinde bir mesaj vermeye de yönelik olduğu ifade edilebilir. Dolayısıyla Uzakdoğu, Türklerin ilgi sahası dışında olan bir yer değildir. Bu davranışın, Yazıcı’nın gemide yapıldığını ifade ettiği tarih derslerinin amacıyla da uyduğu görülmektedir: Tarihi olaylar yoluyla erlerin ilgisini çekmek ve “maneviyatlarını beslemek”

---

¹ Alıntının yazım şekli aynen korunmuştur.

(Yazıcı, 1963: 92). Ancak ilginçtir, gemi yolculuğunun birçok ayrıntısına yer veren Yazıcı ve Dora'nın anılarında çelenk olayından söz edilmemektedir.

Kunuri Savaşları

Günümüzde Kuzey Kore sınırları içinde kalan Kunuri, savaşla ilgili Türk insanının belleğinde ilk akla gelen yerlerden biridir ve onunla özdeşleşmiş durumdadır (Denizli, 2010: 164). Bunun çeşitli nedenleri vardır. Öncelikle, Türk birliğinin Kore'de katıldığı ilk savaş olması, belleklerde özel bir konum kazanmasına yol açmıştır. Diğer yandan, burada meydana gelen çatışmalar, Türk birliklerinin en fazla kayıp verdiği savaşlar olmuştur. Resmi kaynaklara göre, Kunuri'de Türk tugayının kaybı, 24 subay, 19 astsubay ve 724 er olmak üzere 767 kişidir (Artuç,1990: 269). Ancak asıl neden, kamuoyu oluşturmadaki rolüdür. Türk tugayının gösterdiği başarı büyük bir sevinç meydana getirmiş, basında yer verilen haber ve yorumların da etkisiyle, Kunuri'de yaşananları bir tür kahramanlık öyküsüne dönüştürmüştür (Karacaova, 2010: 151-153). Olayın resmi düzeydeki yansıması da farksızdır. Örneğin Türkiye Büyük Millet Meclisi, "... Kore'de kahramanca savaşan aziz milletimizin fedakâr ve cesur evlatlarına" TBMM'nin selam, sevgi ve başarı dileklerinin ulaştırılmasına yönelik bir kararı oybirliğiyle kabul etmiştir (Resmi Gazete, 1950).

Kunuri'de yaşananların kahramanlık anlatımına dönüşmesinin dış etkenleri de vardır. Kunuri'de gösterilen başarı dünya kamuoyunda da hayranlık uyandırmış, çeşitli yetkililer tarafından Türk askerinin her türlü övgüyü hak ettiği dile getirilmiştir (Ordu, 2009: 91). Aynı şekilde BM 8. Ordu Komutanı Türk birliğinin Kunuri savaşlarında göstermiş olduğu başarıların kendi ordusunu imhadan kurtardığını söylemiştir (Yazıcı, 1963. 240). Dünya basını da konuya geniş yer ayırmış ve hayranlık dolu ifadeler kullanmıştır (Sayılan, 1989: 33). Bu nedenle belgeselin 3 ve 4. bölümlerine bağlı olarak Kunuri savaşlarında yaşananlar irdelenecek, genel tarih anlatımında yer almayan hususların altı çizilecektir.

Birinci Türk Tugayı Kore topraklarına ayak bastığında, hemen cephe görevi verilmedi. Bunun başlıca nedeni, Birleşmiş Milletler (BM) Ordu Komutanlığının Türk askerinin savaş yeteneğinden ve modern silahlara uyum sağlayabileceğinden duyduğu endişeydi (Sayılan, 1989: 14-15; Denizli, 1990: 76). Türklerin BM Ordusu saflarındaki en deneyimsiz askerler olduğuna ilişkin bir kanaat vardı. Diğerleri, İkinci Dünya Savaşı tecrübesini yaşamışken, Türkler, Kurtuluş Savaşı'ndan beri çatışma görmemişti (Armaoğlu, 1986: 455). Bu düşünceyle Türk tugayı bir süre cephe gerisinde bekletildi. 10 Kasım 1950

günü cepheye intikal emri aldığı anda ise ateş hattında değil, cephe gerisine sızmış gerillalarla mücadele etme görevi verildi (Dora, 1963: 83; Erkmn,1951: 35). Bu oldukça tehlikeli bir görevdi. Çünkü gerillaların çoğu Çin'deki iç savaş sırasında komünistler safında savaşanlardan oluşuyordu (Weathersby, 1993: 34).

Türk tugayına bu görev verildiği sırada BM Ordusu Kore'nin kuzey sınırına, Mançurya'ya kadar ilerlemiş durumdaydı. Savaşı yönetenler, artık sona gelindiğini düşünüyorlardı. Nitekim BM Ordusu Başkomutanı General Douglas MacArthur, 24 Kasım 1950'de son taarruz emrini verirken, savaşı Noel'den önce bitirerek Japonya'ya dönmüş olacaklarını söylüyordu (Artuç, 1990: 96). Kendilerini çok büyük bir sürprizin beklediğini öğrendiklerindeyse artık çok geç olacaktı. Çin'de yönetimi ele geçiren Mao Zedong, Çin'de başarılı olmalarından sonra sıranın Kore'ye geleceği sözünü yerine getirmiş (Chang-II, 2010: 35) ve Kuzey Kore'ye yardım için yüz binlerce askeri harekete geçirmişti.

Savaşın ilk gününden itibaren SSCB ve ÇHC, Kuzey Kore'nin yanında yer almışlar, ancak asker göndermekten kaçınmışlardı. Bu nedenle ABD ağırlıklı BM Ordusu, başlangıçta yalnızca Kuzey Kore birlikleri ile savaşmıştı. Kimse, daha bir yıl önce iktidarı ele geçiren komünist Çin'in ülke dışında sıcak bir savaşa girişeceğini ummuyordu (Ordu, 2009: 72). Ne var ki, umulan olmadı. BM Ordusu son genel taarruza geçtiğinde, karşısında, Kore topraklarına gizlice sızmış 300 bin civarında "gönüllü" Çin askeriyle karşılaştı (Sander, 1998: 252). Çin'e göre bunlar resmi askerler değildi, Kuzey Kore'ye destek vermek için kendi istekleriyle toplanan gönüllülerdi (Armaoğlu, 1986: 455). Bunun yanı sıra BM Ordusunun karşısında 50 bin Kuzey Kore askeri ile sayıları 150 bine yaklaşan gerilla da yer vardı. 500 bine yakın Çin askeri de Kuzey Kore sınırına yığınak yapmış bekliyordu (Artuç, 1990: 97). BM Ordusu, bu devasa askeri hareketliliği tespit edemeyerek büyük bir istihbarat zafiyeti göstermişti. Bu ise, her şeyi alt üst edecek ve savaşta yeni bir dönüm noktası olacaktır.

Beklenmeyen Çin saldırısı sonucu, BM Ordusunu oluşturan ABD, Güney Kore ve İngiltere birlikleri tutunamadı ve bozgun halinde geri çekilmeye başladı (ATASE, 1979: 218). Bu sırada Türk birliğine önce, cepheye intikal emri verildi ardından iptal edilerek bulunulan hatta savunma yapmakla görevlendirildi (Dora, 1963: 99-106). Ancak, tugay komutanı Tahsin Yazıcı bu emre itaat etmeyecek, savunma mevziini daha geride oluşturdu (Yazıcı, 1963: 160). Türk tarafının bu tutumunun ne kadar yerinde olduğu sonraki gelişmeler sonunda ortaya çıkacak ve bu yolla yok edilmek tehlikesinden kurtuldukları anlaşılacaktır (Dora, 1963: 106; Denizli, 1990: 92).

Kunuri bölgesinde Türk ve Çin birlikleri arasındaki çatışmalar dört gece gündüz devam etmiştir. Belgeselin 3. ve 4. bölümlerinde savaşa katılanların gözüyle bu bölgede yaşananlara yer verilmektedir. Anlatımlardan, Kunuri bölgesinde gerçekleşen çatışmalarda Türk birliğinin ortaya çıkan son durumdan ve Çinli askerlerin sayısından haberdar olmadıkları, aynı şekilde burada gerçekleştirdikleri savunmanın savaşın kaderine nasıl bir etki edeceğinin farkında bulunmadıkları ortaya çıkmaktadır. Türk Tugayı, geleneksel savaş anlayışıyla karşısına çıkan kuvvetlere teslim olmaksızın direnenek geri çekilme stratejisi uygulamıştır. Bu direniş Çinlilerin ilerleyişine sekte vurmuş ve saldırının hızını kesmiştir. Bu, cephe boyunca bozularak geri çekilmekte olan BM Ordusuna dört günlük bir zaman kazandırmış ve böylece muhtemel bir imha tehlikesinden kurtulmasını sağlamıştır. Amerika 8. Ordu Komutanı General Walton Walker da bu gerçeği teyit etmekte ve “Eğer sizin düşmanı durdurmak için kahramanca çarpışmanız ve mukavemetiniz olmasaydı, ordum kuşatılarak çok zor duruma düşecek, belki imha edilecekti” demektedir (Yazıcı, 1963: 240; Sayılan, 1989: 32).

Kunuri’de Yaşananlar

Kunuri çatışmalarına belgeselin 3. bölümünde yer verilmektedir. Bu bağlamda Bahtiyar Yalta, Türk Tugayının, Kolordu Karargâhının emrine rağmen Wawon bölgesine çekilmesinin önemine değinmekte ve bunun birliğin imhasını, dolayısıyla Kore Savaşı’nın kaybedilmesini önlediğini dile getirmektedir. Ona göre, Türk birliğinin bağlı olduğu BM kolordusunun emri, gazete haberi bile olamayacak nitelikte bir emirdir. “Askeri emir asla böyle olmaz. Düşman nerede? Yok, belli değil! Dost kıtaları nerede, belli değil. Ondan sonra bizim görevimiz açık değil” (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm III, (12:28) dk).

Gerçekten de verilen emir oldukça muğlak, anlaşılması zor ifadeler içeren bir niteliktedir ve şu ifadeler yer almaktadır: “Daha ileri gitmeyiniz. Dün gece kamyonlardan indiğiniz yerin on bin yarda doğusunda kalarak yolu doğuya, kuzeye, güneye karşı kapayınız. Chongsongni’de sizden birlik yoksa orada bir düşman alayı var” (Yazıcı, 1963: 159). Nitekim bir süre sonra Türk tugayı karşısına çıkan yabancı bir birlikle çatışmaya girecek ve pek çok esir alacaktır. Ne var ki, bir süre sonra bu birliğin bozguna uğrayarak geri çekilmekte olan 2. Güney Kore Kolordusu’na bağlı askerler olduğu anlaşılacaktır (Sel (der.), 1979: 227).

Türk tugayı, yabancı olduğu ve henüz intikal ettiği bir coğrafyada, gerekli bilgi akışından yoksun ve diğer birliklerle irtibatı kopmuş vaziyette yani tam bir bilinmezlik

içindeyken Çin askerleri ile karşılaşacaktır. Bolulu Piyade Er İrfan Çil o günü anlatırken “Gittik gittik, bir yerlere, bir dağdan bir düzlere, bir yerlere, tarlalara çıktık” (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm III, (14:47) dk) demektedir. Orada ise Türk askerini büyük bir sürpriz beklemektedir: “Fakat biz o tarafa ilerlerken batıya doğru onların askeri geri arkamıza çevirmeye geliyormuş.” (Çankırılı Mustafa Altun (Piyade Er) anlatımı, Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm III, (14:53) dk). Nitekim Çinliler, Türk tugayının yaklaşık altı katı kadar bir kuvvetler gece yarısı saldırıya geçmişlerdir (Yücel, 2001: 37; Denizli, 1990: 97). Savaşa yüzbaşı rütbesiyle katılan Seyfi Erkmen ise anılarında bu sayıyı 40 bin yani sekiz kat fazla olarak vermektedir (Erkmen, 1951: 57).

Ordulu Cemal Koç, ilk saldırının 27/28 Kasım gece yarısından hemen sonra başladığını hatırlamaktadır. Etraflarının sarıldığını üzerlerine gelen işaret mermilerinden anlamışlardır: “Bir işaret mermisi buradan geliyor, bir işaret mermisi buradan geliyor, bir cephenin dört tarafından. Şimdi bizim her tarafımızdan işaret mermisi geliyor. Biz o zaman anladık ki sarılmışız.” (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm III, (17:36) dk). Ardından Çinliler, askerlerin moralini bozabilmek için rahatsız edici ses çıkaran borular çalmaya başladılar. (Piyade Teğmen Bahtiyar Yalta'nın anlatımı, Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm III, (17:56) dk). Daha ileride bulunan keşif ve istihkâm birlikleri ise kuşatmaya düşmüş ve hemen hemen kurtulan olmamıştır (Piyade Teğmen Ahmet Atası, Amasyalı Ali Gümüş (Askeri Polis) anlatımları, Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm III, (19:48-20:02) dk). Kurtulabilen iki askerden biri Piyade Çavuş Hüsametdin Ekinci olacaktır (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm III, (20:30) dk).

“Wawon Savaşı” olarak adlandırılan bu ilk çatışmada Çinli askerlerin çokluğunun askerlerin belleğinde derin bir iz bıraktığı görülmektedir. İlk kez muhatap oldukları böylesine bir kalabalık, onları şaşkınlığa ve hayrete düşürmüştür. Düzelci Kemalettin Çiçekoğlu, bu durumu, “duman gibi geliyorlar, dağ gibi böyle geliyorlar(dı)... O kadar kalabalıktı” diyerek tasvir ederken (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm III, (27:00) dk), Samsunlu İzzet Öz, “Çok kalabalıktı. Nasıl diyeyim sana, koyun tuza gelir gibi böyle sürü şeklinde geliyorlar(dı)” demektedir (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm III, (27:08) dk).” Çankırılı Piyade Er İbrahim Ambarcı'ya göreyse “Çinliler çok kuvvetli geliyor(du), bayram namazından milletin çıktığı gibi” (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm IV, (03:32) dk).

Öte yandan askerlerin rakamsal veriler yerine günlük hayatlarında büyük sayıları anlatan somut benzetmeler kullanmaları dikkat çekmektedir. Bu, 1950'li yıllarda Türkiye'deki

okur-yazar oranının düşüklüğü ve buna paralel olarak -Walter J. Ong'un tanımlamasıyla-sözlü kültürün etkinliğine güçlü bir örnek oluşturmaktadır denilebilir. Sözlü gelenekten kaynaklanan anlatımların temel özelliklerinden biri "soyut değil, duruma bağlı" oluşudur. Okuma yazması olmayan kişiler tanımlamaları soyut kavramlardan çok nesne adları vererek yaparlar (Ong, 2010: 65, 58). Bu örnekte de, Çin askerlerinin kalabalık oluşu "binlerce", "on binlerce" gibi soyutlamalarla değil, "tuza gelen koyun", "duman gibi, sürü gibi", "bayram namazından milletin çıktığı gibi" şeklinde somut ve günlük hayat içinde görülebilen ifadelerle tanımlanmaktadır.

Wawon Savaşı yaklaşık sekiz saat aralıksız devam etmiştir. Çin birlikleri sürekli takviye ile ara vermeden saldırırken, her geçen sürede kayıpları biraz daha artan Türk tugayı, savaş tarihinde nadir görülen bir hareketle, taarruza taarruzla karşılık vermiştir (Anlatan Bahtiyar Yalta, Piyade Teğmen, Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm III, (22:13) dk). Çinliler, süngüyle yapılan bu saldırı karşısında şaşkına uğrayınca, kuşatma yarılmış ve birlik kurtulmayı başarmıştır (Zekai Çevik, Topçu Astsubay; Kazım Çevik, Piyade Er, Kütahya; Ömer Mutaf, Piyade Er, Aydın; Bahtiyar Yalta, Piyade Teğmen'in anlatımları, Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm III, (22:46-24:27) dk).

Bu anlatılar resmi kayıtlarla da (Yücel, 2001: 36) uyum göstermektedir. Ancak, belgeselde o sırada askerlerin içinde buldukları ruh hali de ortaya konularak, tarih anlatımına farklı bir boyut getirilmekte, bireysel kahramanlıkların sonuca etkisi vurgulanmaktadır. Kazım Çevik'in anlattığı olay buna ilginç bir örnektir. Bu zorlu çatışma sırasında bir kolu kopmuş bir askerın diğer eliyle tuttuğu süngüsünü bırakmaması ve savaşmaya devam etmesi arkadaşlarının azmini arttırmıştır. (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm III, (23:46) dk). Bu ve benzeri olayların da etkisiyle kuşatma yarılmış, Çinliler, süngü hücumu karşısında "çil yavrusu gibi" dağılmıştır (Amasyalı Askeri Polis Ali Gümüş'ün tanıklığı, (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm III, (23:42) dk).

Wawon'daki Çin kuşatmasından kurtulmada süngü ile yapılan karşı saldırının etkisi, o sırada tugayda tercüman olarak görev yapan Koreli Sang Ki Paik tarafından da teyit edilmektedir. Çinliler bu saldırı karşısında paniklemişler ve büyük bir sayısal üstünlüğe sahip olmalarına karşın, kuşatma çemberini bozmak zorunda kalmışlardır (Paik, 1991: 7).

Kore Savaşı'na katılanların bu anlatımları yine sözlü kültürün bir başka yönünü, "mücadeleci eda" yönünü göz önüne sermektedir (Ong, 2010: 63). Bu anlamda sözlü kültür, bedensel davranışları yüceltir, ancak sözlü anlatıldığı için bu ifadeler, görselliğin sahip olduğu

irkilme duygusunu uyandırmaz. Aksine övgü ve kahramanlık duygusu verir. Belgeselde, Türk askerlerinin kuşatmadan süngü savaşı ile kurtulma anlatımları da, sahnenin tüm acımasızlığına karşın, övgü motifleri taşımaktadır. Çünkü sözlü kültürde, “yaşanan anın gerçeği” dolayısıyla geçmişin uygun olmayan yönleri anlatılmaz bunun yerine başarılar yüceltilir (Ong, 2010: 65).

Belgeselin 4. bölümünde Kunuri bölgesinde cereyan eden diğer çatışmalar olan Simninni, Kaechon ve Kunuri Boğazı savaşları ile 30 Kasım-1 Aralık 1950 günleri yaşanan Sunchon Boğazı Savaşı'na ilişkin anılara yer verilmekte ve Türk askerinin dört gün boyunca ardı ardına gerçekleşen bu kuşatmalardan nasıl kurtuldukları anlatılmaktadır. Bu anlatımlar, çatışmayı yaşayan insanların psikolojilerini ve niçin teslim olmayıp direnmeyi seçtiklerini ortaya koyması bakımından genel tarih katkıda bulunabilecek anlatımlardır. Ancak, makaleyi belli bir sınır içinde tutabilmek amacıyla başka bir noktaya odaklanmak ve tanık anlatımlarında ortaya çıkan dikkat çekici iki husus üzerinde durmak tercih edilmiştir. Bunların ilki, tanıkların, BM Ordusu safındaki diğer uluslar, özellikle ABD askerlerinin çatışmalar sırasındaki tutumlarına yönelik anlatımlarıdır.

Tanıklar, Kunuri'de pusuya düşmelerinin temel nedeninin diğer ülke birliklerinin, özellikle de ABD askerlerinin habersiz geri çekilmeleri olduğunu inanmaktadır. Örneğin Amasyalı Ali Gümüş, “Biz orada direndik... Bu arada Amerikan birliği bir tarafımızdan çekilmiş, Kore Birliği bir tarafımızdan çekilmiş, biz arada sargıya düştük” demektedir (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm III, (27:31) dk). Bu saptama, Bahtiyar Yalta tarafından da doğrulanmakta ve Tugay Komutanı Tuğgeneral Tahsin Yazıcı'nın “düşman kuşatmaya başlayınca sağımızda solumuzda dost kuvvetlerinin çekildiği, bulunmadığı anlaşılınca” Simninni'ye geri çekilme emri verdiğini kaydetmektedir (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm III, (28:09) dk). Tahsin Yazıcı da anılarında tugayın en sıkışık günlerinde yardımsız, kendi başına bırakıldığını dile getirmektedir (Yazıcı, 1963: 191).

Her ne kadar, özellikle Simninni'den itibaren gerçekleştirilen geri çekilmelerde Amerikan Hava Kuvvetleri ve Türk birliğine katılan Amerikalı subay ve erlerin de kayda değer katkıları olmuşsa da (Denizli, 1994: 106), Amerikan askeriyle ilgili olumsuz kanaati destekleyen çeşitli olaylar da yaşanmıştır. Örneğin, Simninni'de kuşatma altında kalan Türk birliğinin kurtarılması için destek istenen Amerikan 38. Piyade Alay Komutanı, emrinde tank bölüğü de olmasına karşın, bu isteği geri çevirmiştir (Yücel: 2001: 40). Oysa Türk Birliği, Wawon Savaşı'nda, kuşatma altına düşen Amerikalı Albay Gumby'i kurtarmak için kendini

tehlikeye atmış ve bu sırada 1 üsteğmen, 2 çavuş ve 16 er, toplam 19 asker hayatını kaybetmiştir (Artuç, 197; Sayılan, 20).

Bu tür olaylara tanık olan Türk askerleri ise Amerikan kuvvetlerinin zaman zaman sergiledikleri ilgisiz tutumları bir tür ihanet olarak yorumlamaktadır. Hataylı Piyade Çavuş Hüsamettin Ekici'nin söyledikleri bu anlayışa tipik bir örnektir denilebilir: “Yani Türk dostluğuna bakınız, kendini feda ediyor da bir Amerikalıyı kurtarıyor ki, Amerikalılar bizi tuzaga düşürdüler, orada Çin baskınına uğrattılar kendilerini kurtarmak için. Geri dönüp de bize yardıma gelmediler. Ta Pyangyong’a kadar kaçtılar. Ama biz orada esir olan bir Amerikalı albayı, canımız pahasına kurtardık. Biz şehit olduk. İşte Türk insanlığı, Türk şeyi budur yani.” (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm III, (25:43) dk)

Bu anlatımlarda sözü edilen olayların genel tarih yazımında dile getirilmediği gibi dönemin basınında da yer almadığı görülmektedir. Aksine, Kunuri ile ilgili haberler kamuoyuna yansıtılırken, Türk askerleri ile Amerikalı “silah arkadaşları”nın dayanışmalarından söz edilmekte, iki ulusun askerlerinin kanlarının özgürlük ideali uğruna birbirine karıştığı ifade edilmektedir (Yaman, 2005: 240-241). Bunun başlıca nedenlerinden birinin Türkiye'nin NATO'ya kabulünde ABD'nin desteğine duyduğu ihtiyaç olduğu söylenebilir. Çünkü basın, “ulusal çıkar” bağlamında ülke dışı süreçlerle ilgili birçok olayda siyasal iktidarların politikalarını destekleyen bir tutum takınmaktadır (Uzgel, 2004). Nitekim aynı basın, 1951'de Türkiye'nin NATO'ya alınması önerisine, ittifak içinden itirazlar gelince “Kore yeter. Türklerin kendi hudutları haricinde artık akıtacak kanları yoktur” diyerek askerlerin geri çekilmesini isteyecektir (Yaman, 2005: 242-243).

Mümtaz Birlik belgeselindeki tanık anlatımlarındaki diğer dikkat çekici konu ise “Çinlilerle savaş” ifadeleridir. Rütbelerine bakılmaksızın, anılarına yer verilen hemen tüm tanıklar, Çinlilerle savaştıklarını söylemektedirler. Bu anlamda, Türk askerinin gözünde Kore'deki savaş, Çinlilere karşı yapılmış bir savaştır. Bunun en önemli nedeni savaş boyunca karşılarına çıkan askerlerin hep Çinliler olmasıdır (Yücel, 2001: 36. Bu ise, Türk askerlerinin, Çinlilerle savaşmayı tarihin tekerrürü olarak değerlendirmelerine yol açmış ve motive edici bir rol oynamıştır. Kore'de savaşan askerlere göre Çinliler, yeni karşılaştıkları bir “düşman” değildir (Avşar ve Baranoğlu, 2012: Bölüm III, (20:49) dk). Tarihin en eski dönemlerinden beri birbirlerini iyi tanıyan iki eski ulus, Kore'de yeniden karşı karşıya gelmişlerdir. Dolayısıyla Çinliler, yeni değil tarih boyu Türklerle karşı karşıya gelmiş bir düşmandır. Onları yenmek tarihe Türkler lehine yeni bir halka eklemektir. Bir tür rövanş almaktır.

Değer yargılarının savaşlardaki önemi göz önüne alındığında (Keegan, 1995: 13), bu bakış açısının askerlerin savaşma azmini güçlendirici bir etkide bulunduğu açıktır. Nitekim Çankırlı Ordonat Er Mustafa Kurt, Çinlilerle savaşacakları için heyecanlandıklarını, yerlerinde duramadıklarını söylerken (Mümtaz Birlik, 2012: Bölüm III) Kunuri'den sonra gerçekleşen ve Türk tugayına “Mümtaz Birlik Nişanı” kazandıran Kumyangjang-Ni savaşında da askerinin intikam alma duygusunun önemli bir rolü olacaktır (Artuç, 1990: 295).

Sonuç

Kore Savaşı, Soğuk Savaş döneminde yeniden genel bir savaşın eşiğinden dönülen en önemli uluslararası çatışmalardan biridir. Savaşa katılan Türk tugayları birçok üstün başarı elde etmiş, savaşın kaderini belirleyici roller üstlenmişlerdir.

Savaşın başlangıcından ateşkesin imzalandığı 1953 yılı arasında tugay düzeyinde üç ayrı birlik cephede yer almış ve sıcak çatışmalara katılmıştır. Toplam sayısı yaklaşık 15 bin olan bu birliklere seçilenler, ülkenin hemen her yerinden toplanan askerlerdir. Dolayısıyla, her ne kadar savaş Türkiye'den binlerce kilometre uzakta cereyan etmiş olsa da yaygın bir etkiye sahip olmuştur. Diğer taraftan savaştan dönenlerin sözlü anlatımları da yaşananların diğer insanlar arasındaki yaygınlık ve derinliğini arttırmıştır. Öyle ki, sözlü kültürün bir yansıması olarak evlerde, kahvehanelerde, köy meydanlarında anlatılan savaş öyküleri, belleklerde yer etmiş ve “Koreli” olarak anılan bir insan profili ortaya çıkmışına bile yol açmıştır.

Ne var ki, “Koreliler”in savaşı daha iyi anlamamızı kolaylaştıracak, karanlıkta kalmış yönlerinin ortaya çıkartılmasına yardımcı olacak anıları, ülke ölçeğini temsil edecek şekilde sistematik olarak derlenmemiş, sözlü tarih çerçevesinde ele alınmamıştır. Oysa Kore'de yaşananlar bugün Türk-Kore ilişkilerini etkileyen, Kore'de Türkiye kamuoyunun oluşmasında öncelikli yere sahip bir konu olduğu gibi Türk insanının savaşa bakışı ve savaş sırasındaki motivasyon kaynaklarını ortaya koyabilmek için de önemli ipuçları barındırmaktadır.

TRT tarafından hazırlanan 13 bölümlük “Mümtaz Birlik: Kore Savaşı'nın Son Tanıkları” belgeseli, bu bağlamda yapılan ilk ve özgün çalışmalardan biri olma özelliği taşımaktadır. Belgeselde, Türk askerinin savaşa bakışı ve savaşta onu başarılı kılan özelliklerinin yanı sıra savaşa dair bilinmeyen birçok konu, sözlü tarih belgeselciliği yoluyla gün ışığına çıkarılmaktadır.

Belgeselin bir başka önemli yönü de Kore Savaşı konusunda araştırma yapacak tarihçiler için özgün bir kaynak niteliği de taşıması ve tarih yazımına katkıda bulunabilecek birçok sözel bilgiye yer vermesidir.

Kaynakça

- Akkaya, B. (2012). Türkiye'nin NATO üyeliği ve Kore Savaşı". *Akademik Bakış Dergisi*. 28: 1-20, <http://www.akademikbakis.org/28/11.pdf> (30 Mayıs 2016 tarihinde erişim sağlanmıştır).
- Armaoğlu, F. (1986). *20. Yüzyıl siyasi tarihi*. 3. Bs., Ankara: Türkiye İş Bankası.
- Artuç, İ. (1990). *Kore Savaşlarında Mehmetçik*. İstanbul: Kastaş.
- Avşar, A., Baranoğlu, F. (2012). *Mümtaz Birlik: Kore Savaşı'nın son tanıkları*. Belgesel film (13 x 30").
- Chang-Il, O. (2010). The causes of the Korean War, 1950-1953. *International Journal of Korean Studies* XIV(2): 19-44.
- Denizli, A. (1994). *Kore Harbi'nde Türk tugayları*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı.
- (2010). *Kore Harbi'nde Kunuri zaferi (26-30 Kasım 1950)*. Ankara: Turhan.
- Dora, C. (1963). *Kore Savaşında Türkler*. İstanbul: İsmail Akgün.
- Erkmen, S. (1951). *Kore'den geldim*. İstanbul: Ege Matbaası.
- Fakir, C., Öztarcan, M. (2011). *Şimal Yıldızı: Son Kore gazileri anlatıyor*. Belgesel film (42'30").
- Sel, Lütfü (der.) (1979). *Kore: Kore'de cereyan eden muharebelerden alınacak dersler*. Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE).
- Haberler.com. (2012). Kore Savaşı'nın son tanıkları anlatıyor. <https://www.haberler.com/kore-savasi-nin-son-taniklari-anlatiyor-4123659-haberi/> (22 Ekim 2012 tarihinde erişim sağlanmıştır).
- Karacaova, T. (2010). İstanbul basınında Kore Savaşı. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Keegan, J. (1995). *Savaş sanatı tarihi*. Füsun Doruker (Çev.), İstanbul: Yeni Yüzyıl.
- Mehmetefendioğlu, A. (2011). Bir kutup yıldızının hikâyesi- Savaşta asker, barışta elçi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi (ÇTTAD)*. X(22): 189-209.
- Mümtaz Birlik – Kore Savaşı'nın Son Tanıkları. (2012). https://web.facebook.com/pg/M%C3%BCmtaz-Birlik-Kore-Sava%C5%9F%C4%B1n%C4%B1n-Son-Tan%C4%B1klar%C4%B1-392484110780658/about/?ref=page_internal (2 Haziran 2019 tarihinde erişim sağlanmıştır).
- Oğuz, A. (2012). Sözlü tarih çerçevesinde Kore gazilerinin Kore Savaşıyla ilgili hatıraları. *Millî Folklor Dergisi*. 94: 123-136.
- Ong, W. J. (2010). *Sözlü ve yazılı kültür: Sözüün teknolojileşmesi*. Sema Postacıoğlu Banon (Çev), İstanbul: Metis.
- Ordu, M. Kürşat. (2009). *Amerikan kamuoyunda Kore Harbi*. Ankara: Berikan.

- Öke, M. K. (1990). *Unutulan savaş kronolojisi, Kore 1950-1953*. İstanbul: Boğaziçi.
- Paik, S. K. (1991). *Kore'de Türk askeriyle altı yıl*. Nazım Dünder Sayılan (Haz.), Ankara: Kara Harp Okulu Bilgi Toplama ve Yayım Merkezi.
- Rıza, E. (2007). Sözlü tarih ve belgesel sinema: Tarihin sivil olarak kavranması. *Belgesel Sinema Yıllığı: 72-77*.
- Sander, O. (1998). *Siyasi tarih (1918-1994)*. 6. Bs., Ankara: İmge.
- Sayılan, N. D. (1989). *Kore'de Türk askeri*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- TBMM Kararı. Karar No 1701, 27.11.1950, *T. C. Resmi Gazete*. 7670: 30 Kasım 1950.
- Thompson, P. (1999). *Geçmişin sesi sözlü tarih*. Şehnaz Layikel (Çev.), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Bolshevik.org. (1995). Trotskyism vs. the 'Third Camp' Korea: the forgotten war. *International Bolshevik Tendency*. 16: 1-7, <http://www.bolshevik.org/1917/no16kor.pdf> (12 Temmuz 2011 tarihinde erişim sağlanmıştır).
- United Nations Security Council (UNSC) Resolution (1950a)*. 82: 25 Haziran 1950.
- United Nations Security Council (UNSC) Resolution (1950b)* 83: 27 Haziran 1950.
- Üzümcü, Ö. (2016). Nitel Araştırma Yöntemine Sahip Tezlerin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 32: 327-340, http://www.asosjournal.com/Makaleler/1098773191_1342%20%20c3%96zlem%20%20c3%9cZ%20%20c3%9cMC%20%20c3%9c.pdf (27.06.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır).
- Weathersby, K. (1993). Soviet aims in Korea and the origins of the Korean War, 1945-1950: New Evidence From Russian Archives. *Cold War International History Project Woodrow Wilson International Center for Scholars*. Working Paper, 8: 1-37, http://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Working_Paper_8.pdf (14 Mayıs 2011 tarihinde erişim sağlanmıştır).
- Yaman, A. E. (2005). Kore Savaşı'nın Türk kamuoyuna yansıması. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. 37-38: 231-245.
- Yazıcı, T. (1963). *Kore birinci tugayında hatıralarım*. İstanbul: Ülkü Basımevi.
- Yücel, E. (2001). *Kore Harbi: Kore Türk tugayı ve BM askerlerinden alınan dersler*. Ankara: Kara Kuvvetleri Eğitim ve Doktrin Komutanlığı (EDOK).